

بررسی تشابهات کارویژه‌های حکومت موعود در اندیشه شیعه و یهود

سعیده معین نجف آبادی*

چکیده

جامعه آرمانی یا حکومت موعود در آخرالزمان، از مفاهیم مشترکی است که مورد توجه ادیان مختلف قرار گرفته است. درباره چگونگی ظهور موعود، حکومت داری و ویژگی‌های آن زمان، مطالب زیادی در متون این مکاتب می‌توان یافت. در این میان، مکتب شیعه و یهود در این زمینه صاحب نظر بوده، از جهات مختلف، حکومت منجی موعود را مورد توجه قرار داده‌اند. در این پژوهش، سعی شده است فرایند کارویژه‌های حکومت موعود در آینده به صورت ملموس تر و مطابق با ساختارهای امروزی بررسی شود و در ضمن، به مقایسه و تطبیق دو مکتب در این زمینه بپردازیم، تا بدین وسیله تشابهات این دو نگرش به عنوان دو مکتب الهی به شکل روشن تری بیان شود. کلید واژه‌ها: حکومت موعود، شیعه، ماشیح، کارویژه، یهود.

مقدمه

انتظار برای ظهور منجی، عقیده‌ای عمومی و مشترک است. ادیان و مذاهب گوناگون، عموماً ظهور او را خبر داده‌اند و هر مکتب و اندیشه‌ای با الهام گرفتن از سخنان انبیا و کتب آسمانی خود از حکومت واحد جهانی سخن می‌گویند و معتقد است فردی مصلح خواهد آمد و جهان را پر از عدل و داد می‌کند؛ مصلحی که به جنایت‌ها و خیانت‌های ضد انسانی، خاتمه داده و شالوده حکومت واحد جهانی را

*. کارشناس ارشد علوم سیاسی.

بر اساس عدالت و آزادی واقعی بنیان خواهد نهاد. در این میان می‌توان از دو نگرش بلند شیعی و یهودی نام برد که هر یک با بررسی ساختارهای درونی و شیوه‌های اداره چنین حکومتی، در صدد ترسیم حکومت موعود برای پیروان خود هستند.

در این پژوهش به دنبال پاسخ این سوال هستیم که: «وجه تشابه کارویژه‌های حکومت موعود در اندیشه سیاسی شیعی و یهودی چیست؟» سؤالی که در پاسخ به آن، سعی می‌شود ساختار سیاسی و کارکردهای چنین حکومتی را بیان کرده، با الهام از روش تحلیل مقایسه‌ای و نظریه نظام سیاسی، آن را بررسی نماییم. البته باید گفت که تفاوت‌هایی در نگاه این دو مکتب به مسأله حکومت منجی وجود دارد؛ اما در این پژوهش به جنبه تشابهات پرداخته می‌شود.

کارویژه‌های حکومت

برای فهم بهتر این پژوهش، ابتدا لازم است با بعضی از واژه‌ها آشنایی بیشتری حاصل شود. چنانکه روش تحلیل مقایسه‌ای، روشی است که سبب می‌شود به اطلاعات ارزشمندی درباره ویژگی، شکل، دامنه و عملکرد یک نظریه یا نهاد در درون همان نظریه و در مقایسه با نظریه‌ها و نهادهای مشابه دست یافت، اینجا نیز الگویی است که با بهره‌گیری از آن، می‌توان نظام مهدوی شیعه را با آنچه که به عنوان ساختار و نهاد در حکومت موعود یهود ارائه می‌شود، به مقایسه در آورد.

برای کارایی بهتر رهیافت تحلیل مقایسه‌ای، از مدل‌هایی برای تنظیم مطالعات استفاده می‌شود. مدل تحلیل سیستمی نظام سیاسی، یکی از مهم‌ترین آن‌ها است که به وسیله آن، بهتر می‌توان ساختار و کارکرد نظریه‌های دولت را تشریح کرد. در این رویکرد، محور، نظام سیاسی است و هر نظام سیاسی، مجموعه‌ای از کنش‌های متقابل است که از طریق آن ارزش‌ها، خدمات و کالاها برای همه بخش‌های جامعه سهم بندی می‌شود. نظام سیاسی برای انجام

فعالیت‌های خود دارای ساختارهایی است که هر یک از این ساختارها، کارکرد خاص خود را انجام می‌دهد (آلموند، ۱۳۸۱: ص ز).

علاوه بر این، نظام سیاسی، مجموعه‌ای به هم پیوسته از فعالیت‌های سیاسی است که شمار بزرگی از کارگزاران با هدف خاصی آن را تعهد کرده و انجام داده‌اند. البته همان سیستم سیاسی است که از عناصری همبسته تشکیل شده است و نهادها و گروه‌های معینی را شامل می‌شود که این ویژگی را عناصر ساختاری یا در کل ساختار نظام سیاسی می‌نامند. در مقابل، نوع روابط تعریف شده بین ساختارهای موجود در درون نظام سیاسی را کارکردهای همان ساختار یا به طور خلاصه، کارویژه نظام سیاسی گویند. به عبارتی دیگر، هر ساختار، کارکردها یا کارویژه‌هایی را به اجرا می‌گذارد که سازمان سیاسی را قادر به تدوین و اجرای خط مشی‌هایش می‌سازد. (فیرحی، ۱۳۸۲: ص ۱۵).

در این پژوهش، ضمن بررسی کارویژه‌های فرایندی، سیستمی و ساختاری که از کارویژه‌های اصلی یک حکومت است، کارویژه‌های حکومت موعود را بررسی می‌کنیم.

الف. کارویژه‌های فرایندی

کارویژه فرایندی، دارای فعالیت مشخصی است که برای تدوین و اجرای خط مشی‌ها در هر نوع نظام سیاسی ضرورت دارد و در فرایند تدوین روند حکومت، دارای نقشی مستقیم و ضروری است. فرایند سیاسی، هنگامی آغاز می‌گردد که منافع، بیان یا تصریح شوند و سپس به صورت درونداد وارد نظام گردند. در این مرحله، خط مشی‌های بدیل، مد نظر قرار می‌گیرند و این، یکی از مهم‌ترین اقداماتی است که حکومت‌ها برای شهروندان خود انجام می‌دهند. در مرحله بعد، وضع قوانین یا سیاست‌گذاری آمرانه قرار می‌گیرد که مرحله‌ی محوری فرایند سیاسی است.

اما هر سیاستی باید تنفیذ گردد، به اجرا گذارده شود و در صورت بروز

مخالفت در برابر آن یا نقض آن، باید نوعی فرآیند قضاوت صورت گیرد. در این مرحله اهداف سیاسی عملی شده، پیامدهای آن، بررسی می‌گردند. (آلموند، ۱۳۸۱: ص ۱۸۹)

در جامعه موعود نیز این کارویژه‌ها وجود دارد؛ اما به صورتی متفاوت با جوامع امروزی. در چنین جامعه‌ای مطمئناً فرآیند تصمیم‌گیری حکومت و خواسته‌های مردم به دشواری امروز نیست؛ زیرا یک‌رنگی و یگانگی میان مردمان جاری می‌شود، رحمت و محبت، قلب‌ها را پر می‌سازد، مساوات و موازات اجتماعی جلوه می‌کند، کسی به دیگری ستم نمی‌نماید و یاری و دستگیری از یک‌دیگر، واجبی همگانی می‌شود. در خبری از امام صادق علیه السلام آمده است:

به هنگام ظهور قائم ما اینکه به یک‌دیگر وسایل زندگانی برسانند و نیرو بخشند، واجب همگانی می‌شود (حرعاملی، ۱۱۰۴ق: ج ۸، ص ۴۱۵).

در آن دوران، حرص، بخل و طمع ورزی در زندگی و روابط اجتماعی جایی نخواهد داشت و صداقت بر رفتار اجتماعی چنان حاکم می‌شود که همگان برادروار زندگی کنند؛ به طوری که هر کس هر چه نیاز داشته باشد از جیب برادر ایمانیش بردارد؛ نه این شرمنده باشد و نه آن ناراحت. چنین رابطه و پیمانی میان برادران ایمانی از ویژگی‌های سیرت اجتماعی آن دوران است (مصطفی دلشاد تهرانی، ۱۳۸۲: ص ۵۳).

تصریح و تألیف منافع

در چنین جامعه‌ای، خواسته‌ها و بیان مردم برای نیازها و منافعشان به صورتی متفاوت است و شاید کمتر کسی نیازمند طی مراحل برای بیان خواسته‌ها و منافعش باشد و امور افراد به راحتی و بدون نیاز به اعتراض و اموری از این قبیل، حل می‌شود.

در این میان، تمامی نیازهای انسان محقق می‌شود؛ زیرا ابتدایی‌ترین نیازهای انسان، نیازهای مادی و معیشتی اوست و در آن دوره، نیازهای دیگری که تأمین

آن‌ها در حرکت کمالی انسان نقش اساسی دارند، محوریت می‌یابد. امام صادق علیه السلام فرموده‌اند:

سه چیز است که همه مردمان بدان محتاجند: امنیت، عدالت و فراوانی. (ابن شعبه‌الحرانی، ۱۳۹۴ق: ص ۲۳۶).

و این سه معنا در دولت حضرت مهدی علیه السلام در حد آرمانی خود تحقق می‌یابد. علاوه بر تمام آنچه گفته شد، در دولت حضرت مهدی علیه السلام تسلط حضرت بر امور چنان است که اگر خواسته و نیازی باشد، خود متوجه می‌شود.

بر این اساس، ارتباط امام و مردم به گونه‌ای است که به طور مستقیم از خواسته و سخن یک‌دیگر آگاه می‌شوند و در نتیجه ارتباط، مستقیم بوده، به واسطه‌هایی چون احزاب و واسطه‌ها نیازی نیست و تألیف و تصریح منافع بدون مشکل صورت می‌گیرد.

وضع قوانین و تصمیم‌گیری‌ها نیز در این حکومت، قاطع و عظیم است و در این میان، اصلاحات، برخاسته از رسالت عظیم و جهانی اسلام است و برنامه ریزی‌های عمده‌ای برای مبارزه با ظلم و ستم وجود دارد. در این زمان، از آن جهت که امکانات، فراوان و گستردگی حکومت، افزون است، حکومت مهدوی به برنامه ریزی جامع و جهاد و مبارزه خستگی‌ناپذیر نیاز دارد. در آن دوران سیاستگذاری‌ها به گونه‌ای دقیق صورت می‌گیرد که در مدت کمی امنیت به جامعه بازگردانده می‌شود و همه جا را فرا می‌گیرد.

بنابر کتب یهود نیز در آن زمان، صلح و صفا و صمیمیت بر زمین حاکم شده، تمام انسان‌ها نام خدا را می‌خوانند و او را عبادت می‌کنند. صلح و صفا هم برای گسترش رفاه مردمان آن روزگار برقرار می‌شود؛ به گونه‌ای که صلح، سراسر جهان را فرا گرفته و فقر، برچیده می‌شود. ملت‌ها ابزار ویران‌گر خود را به ابزار سازنده مبدل خواهند ساخت و تمام مردم، دوستدار یک‌دیگر و فضیلت طلب خواهند شد؛ به گونه‌ای که در کتاب یهود آمده است:

او صلح را برای قوم به ارمغان می‌آورد، تمام ابزارهای جنگی، لباس‌ها و چکمه‌های سربازان از بین می‌رود. (اشعیا: ۹).

یا در جایی دیگر از اشعیا آمده است:

آن‌ها شمشیرهای خود را شکسته و به گاوآهن و نیزه‌های خود را به قیچی‌های شاخه زنی مبدل می‌کنند، ملتی بر ملت دیگر شمشیر نخواهد کشید و دیگر جنگ نخواهند آموخت.

از مجموع مطالب عهد عتیق در این زمینه، می‌توان فهمید که از آنجا که این حکومت یک حکومت آرمانی است دیگر به استفاده از وسایل ارتباط جمعی و احزاب برای دادن اطلاع به حکومت از نیازهای مردم نیازی نیست؛ بلکه تأمین خواسته‌های مادی از نخستین مسائلی است که با ورود به آن دوره، اولویت به مسائل معنوی داده می‌شود؛ چرا که نیازهای اساسی مردم در آن دوره و منافع آن‌ها به بهترین نحو تأمین می‌گردد و از آنجا که به دنبال فضیلت هستند، از بعضی منفعتهای مادی چشم‌پوشی می‌کنند و به قدر نیاز بهره‌مند می‌شوند.

وضع قوانین

در این حکومت، محور و رکن تمام قانون‌گذاری‌ها و وضع مقررات، احکام الهی و قرآن است. البته غیر از قوانین و دستورات، خود امام، یکسری قوانین می‌آورد که احکام ثانوی است و خود او آن‌ها را وضع و به کارگزاران و مردم ابلاغ می‌کند. امیرالمؤمنین علیه السلام درباره اینکه امام مهدی علیه السلام نظرات، قوانین و خواسته‌ها را با قرآن منطبق می‌کند، می‌فرمایند:

او خواسته‌ها را تابع هدایت وحی می‌کند هنگامی که مردم هدایت را تابع هوس‌های خویش قرار می‌دهند. و در حالی که به نام تفسیر، نظریه‌های گوناگون خود را بر قرآن تحمیل می‌کنند، او نظریه‌ها و اندیشه‌ها را تابع قرآن می‌سازد. (سیدرضی، خطبه ۱۳۸، ص ۱۸۳).

در واقع، مهم‌ترین اقدام حضرت در بعد سیاست‌گذاری و احیای قوانین اسلام، ارائه برداشت صحیح و درست از آن‌ها و اجرای کامل این قوانین است. بر اساس

این اعتقاد، آموزه‌های حیات بخش اسلام همیشه و در هر مکانی، توانایی پاسخ گویی به نیازهای مختلف جوامع را دارد و در صورت ضرورت می‌توان با محور قرار دادن قرآن، مقررات و قوانین جدیدی وضع کرد.

در مکتب یهود هم اشعیای نبی به خوبی به بیان سیاست‌گذاری ماشیح در آن دوران می‌پردازد و بیان می‌کند که در آن زمان، بساط ظلم و ستم، برچیده خواهد شد و عدالت، گسترش خواهد یافت. فقر اقتصادی از میان خواهد رفت و نیازمندی‌های مادی و معنوی مردم، تامین خواهد شد. همگان به اخلاق حمیده آراسته خواهند شد و پرده‌های ظلمت و تاریکی کنار خواهد رفت و مردمان در ناز و نعمت، زندگی خواهند کرد:

برگزیدگان من از عمل دست‌های خود تمتع خواهند برد، زحمت بیجا نخواهند کشید، اولاد به جهت اضطرار نخواهند زایید؛ زیرا که اولاد، برکت یافتگان خداوند هستند و ذریت ایشان با ایشانند و قبل از آنکه بخوانند، من جواب خواهم داد. (اشعیاء، ۲۵، ۲۳: ۶۵).

پس با وجود تکامل در این حکومت، دیگر در زمینه وضع قوانین مشکلی وجود ندارد و ماشیح، خود فرامین الهی را وضع و سپس اجرا می‌کند.

قضاوت

از طرفی موعود، حکم خدا را در زمین اجرا می‌کند و حق مظلوم را از ظالم می‌ستاند. امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

در هنگامی که قائم آل محمد علیه السلام قیام کند، به حکم و قضاوت داوود پیامبر، قضاوت می‌کند و به شاهد و برهان نیازی ندارد. خداوند، احکام الهی را به او الهام می‌کند و او نیز بر طبق دانش خود رفتار می‌نماید و طبق آن، قضاوت می‌کند (طبسی، ۱۳۸۰: ص ۱۹۵).

در واقع او در بحث اجرا و قضاوت به بهترین نحو عمل می‌کند و البته در این امر، یاران و کارگزاران حضرت، او را همراهی و احکام الهی را اجرا می‌کنند. حضرت مهدی علیه السلام بر اساس کتاب خدا به عدالت مدیریت می‌کند و هواپرستی

را به خداپرستی سوق داده و همه افکار و اندیشه‌ها را تابع قرآن می‌سازد. آن حضرت برای حفظ این اساس، مسؤولان و کارگزاران ستم‌گر را با دقت مؤاخذه می‌کند و هر کس را پا از سیرت عدالت بیرون نهاده است، به سختی مجازات می‌کند. وی در اداره امور برای حفظ عدالت و حقوق مردمان و حیثیت دین به روشی نو و مناسب با عصر خود و تحولاتی که در طول تاریخ رخ داده است عمل می‌کند. در دوره حکومت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه هر کسی به حق خود می‌رسد. بر اساس روایتی از امام باقر علیه السلام:

پس از ظهور مهدی عجل الله تعالی فرجه هیچ حقی از کسی بر عهده دیگری نمی‌ماند، مگر آنکه او آن را بازمی‌ستاند و به صاحب حق می‌دهد.

در این میان، قضاوت آن حضرت نیز بی‌نظیر است. به گونه‌ای عادلانه حکم می‌شود که سرسوزنی ظلم و بیداد به کسی نشده و هیچ رنج و محنتی بر دلی نمی‌نشیند. حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه بر طبق احکام خالص دینی حکم و حکومت می‌کند، میزان عدل را در میان مردم می‌نهد و بدین گونه هیچ کس نمی‌تواند به دیگری ستم کند (عسکری، ۱۳۶۰: ج ۱، ص ۸۲).

امام عصر با پی‌گیری خط مشی پیامبر اکرم صلى الله عليه وآله وسلم از طریق نسخ و برانداختن همه بدعت‌های برآمده از فضای جاهلیت، اسلام را به صورتی حقیقی تحقق می‌بخشد و اجرای احکام اسلام را همان‌گونه جاری می‌کند که بر پیامبر اکرم صلى الله عليه وآله وسلم نازل شده در این میان، کارگزاران حکومتی در ولایات و شهرهای گوناگون، حضرت را یاری می‌رسانند و زیر نظر امام، کار اجرای احکام و قضاوت را بر عهده دارند و مسؤولیت‌هایی را به دست خواهند گرفت.

در این زمان، استیفای حقوق به طور قطعی صورت گرفته، در قضاوت‌ها و محاکم، دیگر امکان هیچ خطا و اشتباهی پیش نخواهد آمد؛ زیرا امام خود در میان مردم زندگی کرده و بین آن‌ها قضاوت و داوری خواهد کرد و در این امر، متکی بر الهام و علم الهی است؛ پس همانند داوود و سلیمان حکم کرده، به

درخواست بینه و شاهد نیاز ندارد.

از نظر یهود نیز، اشعیا در کتاب خود مسأله قضاوت و اجرای سیاست را این گونه مطرح می کند:

بلکه مسکینان را به عدالت داوری خواهد کرد و به جهت مظلومان زمین به راستی حکم خواهد نمود (اشعیا، ۹: ۱۱).

پس ماشیح با عدالت خود به خوبی به اداره امور پرداخته و جلوی هرگونه کم و کاستی گرفته می شود؛ زیرا او رهبری آرمانی است که از همه امور به لطف الهی آگاه گشته و جلوی زیان را می گیرد.

در باب عدالت عالم گیر او نیز سخنان بسیاری به چشم می خورد. در مزمور، این گونه آمده است:

زیرا به قوم خود و مقدسان خویش به سلامتی خواهد گفت، تا به سوی جهالت بر نگردید. راستی، از زمین و از آسمان به عدالت خواهد نگرست، خداوند چهره های نیکو خواهد بخشید و زمین، محصول خود را خواهد داد و عدالت، پیش روی او خواهد خرامید (مزمور ۸۰: ۸۵).

پس با این حساب او علاوه بر اینکه به خوبی امور حکومت جامعه را کنترل می کند با توجه به خواسته ها و نیازهای مردم، برنامه ریزی کرده و عدالت را سرلوحه خود قرار می دهد؛ به گونه ای که از جمله خصائل پسر انسان یا مسیحا را نقش او در داوری جهانی نام برده اند که گاه منزلتی شبیه منزلت خدا به او می دهد.

نهایتاً در مزمور، قضاوت شایسته او را به خوبی بیان می کند که:

قومها را به انصاف داوری خواهد نمود، آسمان شاد و زمین مسرور می گردد، دریا و پری آن غرش نمایند، صحرا و هر چه در آن است به وجد آید، آن گاه تمام درختان جنگل ترنم خواهند نمود به حضور خداوند؛ زیرا که می آید؛ زیرا که برای داوری جهان می آید، آسمانها عدالت او را اعلام می کنند و جمیع قومها جلال او را می بینند (مزمور ۹۶، ۹۷).

و بدین گونه او به قضاوت در جهان می پردازد. در هر حال، زمانی که از

جامعه‌ی آرمانی سخن به میان آید، این نکته در نظر مردم جلوه می‌کند که خواسته‌ها و نیازها چگونه مرتفع می‌شود؟ باید گفت این سوال در نظر مردمی که از دور به این جامعه می‌نگرند، مطرح می‌شود و گر نه با آنچه که از درجات معنوی و کمال برای مردم آن زمان گفته شد، مسلماً این مسأله بدین شکل مهم جلوه نمی‌کند.

با این حال از آنجا که رفع نیازهای مادی لازمه زندگی بشری است، در حکومت آرمانی که چه در دین یهود و چه در شیعه مطرح می‌گردد، به مسأله نیازها و خواسته‌های مردم هم پرداخته شده و روایات زیادی در چگونگی ادامه جریان زندگی در آن دوران بیان گردیده است.

طبق احادیث شیعه به دلیل اینکه در آن زمان هیچ امری بر صاحب الامر پوشیده و مخفی نیست، با تسلط کامل آن حضرت، بر اوضاع، نیازها به راحتی رفع می‌شود؛ چون آگاهی از نیازها به راحتی و به صورت مستقیم صورت می‌گیرد. بنابر متون کتب مقدس یهود هم موعود بر جهان حکومت رانده، امنیت و صلح و صفا را که لازمه زندگی بشری است، به ارمغان می‌آورد. در سخن اشعیا آمده که «قبل از آنکه بخوانند، من جواب خواهم داد» که این مطلب را می‌توان بر آگاهی از نیاز مردم بدون بیان خواسته منطبق کرده و در حقیقت، همان مفهومی را که در شیعه مطرح می‌شود، در اینجا هم بیان شده است.

در زمینه سیاست‌گذاری نیز، موعود شیعه نیازها و خواسته‌های مردم را مطابق با قرآن و شرع اجرا می‌کند. در دین یهود هم این تصمیم‌گیری‌ها با توجه به قواعد الهی در رأس حکومت اتخاذ می‌شود. از آنجا که مسلماً رهبر چنین جامعه‌ای از خواسته‌های مردم آگاهی دارد، تصمیمات مستقیماً توسط رهبر الهی و با عنایت خداوند، اتخاذ شده، سپس به اجرا در می‌آید.

یکی دیگر از مهم‌ترین ویژگی‌هایی که برای هر جامعه آرمانی ذکر می‌شود، چگونگی قضاوت و اجرای احکام است در آیین تشیع، آنچنان از چگونگی قضاوت

و اجرای عدالت مهدی موعود سخن گفته می‌شود که بی نظیر و بی همتا خوانده شده و شیعیان معتقدند در هیچ دوره‌ای مشاهده نشده است. در منصب قضا و داوری حتی اعتقاد بر وجود عنایات و امدادهای غیبی است؛ به گونه‌ای که هیچ خطا و اشتباهی صورت نگرفته، حتی مردگان نیز آرزوی بهره مندی از این عدالت و رعایت حقوق را دارند.

در دین یهود نیز این مسأله بسیار مورد تأکید قرار گرفته است و در پیش‌گویی‌های انبیاپی چون دانیال و اشعیا، این موعود با صفاتی چون عدالت و انصاف شناخته شده، قضاوت و عدالت از شاخصه‌های آن دوران محسوب می‌گردد. در هر حال باید گفت از جمله مسائل محوری که مورد اشتراک هر دو دین است پیرامون کارویژه فرآیندی و به خصوص نحوه قضاوت و اجرای عدالت در درون آرمان‌شهر موعود است که به نظر در هر دو مکتب، بسیار مورد تأکید قرار گرفته و آن را از مهم‌ترین اقدامات موعود در جامعه آرمانی می‌دانند.

ب. کارویژه‌های سیستمی

یکی دیگر از کارویژه‌های اساسی در جامعه، کارویژه‌های سیستمی است که تعیین‌کننده تغییر یا حفظ نظام هستند. سه کارویژه جامعه‌پذیری، گزینش کارگزاران و ارتباط‌گیری را کارویژه‌های سیستمی می‌خوانیم که در تدوین و اجرای سیاست‌های عمومی، دخالت مستقیم ندارند؛ ولی برای نظام سیاسی دارای اهمیتی بنیادین بوده، در تقویت فرایند سیاسی و نفوذ یافتن در ارکان آن، نقش تعیین‌کننده دارند. جامعه‌پذیری راهی است برای انتقال اندیشه‌ها و باورهای یک نسل به نسل بعد؛ همان فرآیندی که انتقال فرهنگ خوانده می‌شود. گزینش کارگزاران سیاسی، به انتخاب افراد برای فعالیت‌های سیاسی و مناصب حکومتی اشاره دارد و نهایتاً ارتباط‌گیری که ناظر بر جریان یافتن اطلاعات در دل جامعه و ساختارهای مختلف تشکیل دهنده نظام سیاسی است.

در این باره می‌توان گفت در آن دوران، اساساً ساختارهای اجتماعی دگرگون

می‌شود؛ زیرا در آن زمان به حکم و سنت جدید قیام خواهد شد، بیشتر احکام جاهلی و قوانین باطل نسخ خواهد گردید و فرمان و روشی نوین جایگزین آن‌ها خواهد شد. خردهای مردمان به کمال می‌رسد و در نتیجه آرمان‌های اصلاحی در جوه سیاسی، اجتماعی و اقتصادی تحقق یافته، پا برجا می‌ماند. این انقلاب فرهنگی، چنان عمیق و فراگیر است که همه مردم، علم و حکمت را می‌آموزند.

جامعه پذیری

بر اساس روایات، آن حضرت همه اجتماع بشری را اصلاح می‌کند و جامعه‌ای اسلامی به معنای واقعی ایجاد می‌نماید. از وسایل تربیتی به طور کامل بهره می‌گیرد و از این طریق، تعلیمات مربوط به تربیت درست و الهی گونه را صادر می‌کند. از آنجا که مردم به کمال می‌رسند، در جامعه پذیری نیز همان‌الگو، راهگشای افراد است. البته این امر به سبب گسترش علم و فرهنگ است؛ چنانکه از امام باقر علیه السلام روایت شده است:

هرگاه قائم ما خروج کند، دست خود را بر سر بندگان می‌گذارد؛ پس به سبب آن عقلهای ایشان را جمع می‌کند و خردهایشان کامل می‌شود.

پس عقول مردم، کامل شده و فرهنگ متعالی در جامعه رواج می‌یابد؛ چرا که هر فرد در درون خودش به کمالات رسیده، از صفات رذیله پاک می‌شود و کسی هم محتاج دیگری نیست. با این حساب، جامعه پذیری مردم و ارتقای فرهنگ و علم آن‌ها در جامعه آخرالزمان از درون هر انسان آغاز می‌شود و با عنایت‌های امام زمان علیه السلام تکمیل می‌گردد.

در حکومت آرمانی یهود هم رشد و تعالی مردم، مورد توجه قرار می‌گیرد. در آن زمان، زمینه مطلوب برای کسب کمال اخلاقی و عقلانی فراهم می‌شود که این امر، لازمه تشکیل حکومت آرمانی از نظر یهود است. ابن میمون فیلسوف و دانشمند یهودی، معتقد است آنچه که عصر مسیحا را ممتاز می‌کند، دانش الهی و دین است، نه مواهب و معجزات طبیعی، به گونه‌ای که بزرگ‌ترین نعمت آن

روزگار در نظر او این است که انسان خواهد توانست فارغ از موانع جنگ و ستیز، تمام وقت خود را وقف مطالعه حکمت و عمل به شریعت الهی کند. او علم، حکمت و حقیقت را از ویژگی‌های آن دوران شکوهمند دانسته و معتقد است که خود مسیحا، از سلیمان حکیم تر و تقریباً به عظمت موسی خواهد بود. او کلمه خدا را به همه خواهد آموخت و تمام امت‌ها به او گوش فرا خواهند داد. در اشعیا آمده است:

جهان از معرفت خداوند پر خواهد شد؛ مثل آب‌هایی که دریا را می‌پوشاند (اشعیا ۹: ۱۱).

با این اوصاف می‌توان گفت در آن زمان، چنان تحول عظیم علمی و فرهنگی‌ای به وجود می‌آید که همه مردمان به خدای یگانه ایمان خواهند آورد، درهای رشته‌های گوناگون علم و دانش به روی انسان‌ها گشوده خواهد شد و سطح معلومات بشری بالا خواهد رفت.

در بخش‌های گوناگون از کتاب مقدس نیز بر اتحاد و یکی شدن قوم‌ها و مردم همه جهان تاکید شده است؛ اما در بعضی روایات کتب مقدس نیز صهیون یا اورشلیم، تنها منبع الهام دینی معرفی شده است. در جایی آمده است:

بیاید تا به کوه خداوند و خانه خدای یعقوب برآئیم، تا طریقت‌های خویش را به ما تعلیم دهد و به راه‌های وی سلوک نماییم؛ زیرا که شریعت از صهیون، و کلام خداوند از اورشلیم صادر خواهد شد (کریستون، ۱۳۷۷: ص ۲۶).

بنابراین باید گفت تمام علوم و دانش‌های الهی در آن زمان، مورد توجه قرار گرفته، مردم به دنبال کمال هستند. در چنین شرایطی مردم به یکرنگی رسیده، جامعه آرمانی شکل می‌گیرد.

گزینش کارگزاران

کارگزاران برای هدایت جامعه نقش مهمی ایفا می‌کنند و در این میان، افرادی که در آرمان‌شهر، این نقش را به عهده می‌گیرند باید از شرایط ویژه‌ای برخوردار

باشند. یاران حضرت مهدی عجل الله فرجه بزرگوارانی هستند که بسان آنان در تاریخ بشر، کم پیدا شده است. در عین حال این نیروها از ملیت‌های گوناگون تشکیل شده‌اند و به هنگام قیام با شیوه خاصی فراخوانی می‌شوند. این افراد که از پیش برای فرماندهی تعیین شده‌اند، هدایت لشکریان و عملیات جنگی را به عهده می‌گیرند. در روایات نیز ترکیب دولت امام مهدی عجل الله فرجه از پیامبران، جانشینان آنان، تقوای پیشگان، صالحان روزگار، امت‌های پیشین و از سران و بزرگان اصحاب پیامبران معرفی شده است که می‌توان در این میان نام بعضی از آنان و مسؤولیتشان را به نقل از روایات فهمید؛ همچون حضرت عیسی علیه السلام که در روایات از ایشان با واژه‌های گوناگون مانند وزیر، جانشین، فرمانده و مسؤول در حکومت یاد شده است. در روایتی نقل شده است که حضرت عیسی علیه السلام به حضرت مهدی عجل الله فرجه می‌فرماید:

همانا من به عنوان وزیر فرستاده شده‌ام، نه امیر و فرمانروا (مجلسی، ۱۳۸۰ق: ج ۱۳، ص ۱۱۲۲).

در این میان از افراد دیگری نیز یاد می‌شود، چنانکه امام صادق علیه السلام می‌فرماید: هنگامی که قائم قیام می‌کند، ۲۵ تن از قوم موسی علیه السلام، آنان که به حق قضاوت کرده و با عدالت رفتار می‌کنند، هفت نفر از اصحاب کهف، یوشع وصی موسی، مؤمن آل فرعون، سلمان فارسی، ابودجانه انصاری و مالک اشتر را از پشت کعبه بیرون می‌آورد (رجالی تهرانی، ۱۳۷۹: ص ۲۱۷).

علاوه بر این، امام مهدی عجل الله فرجه یاورانی دارد که او را در جهاد و جنگ بر ضد دشمنان یاری می‌کنند. در کتاب *کمال الدین* به نقل از امام ششم علیه السلام آمده است: در همین مسجد شما یعنی در مکه به زودی ۳۱۳ مرد می‌آیند که اهل مکه به خوبی می‌دانند آن‌ها را پدران و نیاکان آنان نزاییده‌اند. بر دست آنان شمشیرهایی باشد و بر هر شمشیری کلمه‌ای نوشته باشد که از آن، هزار کلمه گشوده گردد. پس خدای تبارک و تعالی بادی فرستد تا در هر وادی جار کشد که: «این است مهدی به روش داوود و سلیمان قضاوت کند و گواه بر حکم خود نطلبد» (ابن بابویه، ۱۳۸۰: ج ۲، ص ۳۸۷).

در میان احادیث از این ۳۱۳ نفر به تکرار یاد می‌شود که همراه و یاور امام عصر هستند. امیرالمومنین علیه السلام در وصف آنان فرموده است:

خداوند، دل‌های آن‌ها را انس و الفت بخشید. آن‌ها از رفتن کسی وحشت نکرده، از آمدن کسی ابراز مسرت نمی‌نمایند. تعداد آن‌ها به شماره‌ی اصحاب بدر ۳۱۳ نفر است که در میان گذشتگان آن‌ها نظیر نداشته، در آینده نیز نظیر نخواهند داشت. شماره آن‌ها به تعداد اصحاب طالوت ۳۱۳ است که از آب رودخانه گذشتند (سلیمان، ۱۳۷۶: ص ۴۱۰)

کارگزاران حکومت را جزء این ۳۱۳ نفر می‌دانند که از این گروه‌ها با نام‌های نجباء، رفقا، نقبا، عصاب، اوتاد، رجال الهی، اعوان و قواد، فقها، خزان، اهل قضاوت و... یاد شده است. البته باید توجه داشت که در آغاز ظهور، یاران امام زمان علیه السلام ۳۱۳ نفرند و بعد از آن به طور سریع بر یاران آن حضرت افزوده خواهد شد؛ به طوری که در همان آغاز به ده هزار نفر می‌رسد. بر این اساس، یاران خاص آن حضرت ۳۱۳ تن بیش نیستند که در واقع فرماندهان لشکری و کشوری دولت کریمه مهدی موعود علیه السلام می‌باشند و آن حضرت حرکت اصلاح‌گرانه خویش را با لشکر ده هزار نفری آغاز می‌کند.

این کارگزاران دارای ویژگی‌های خاص خود هستند. امام خمینی رحمته الله علیه فرموده است:

از کارگزاران امام زمان ظلمی صادر نمی‌شود؛ چون افراد صالحی هستند. در صورت ظلم، ظالم تحت پیگرد قرار می‌گیرد و مجازات می‌شود. جرم و گناه در حکومت ایشان به حداقل می‌رسد (خمینی، ۱۳۸۱: ص ۱۸)

پس در واقع، مسأله ناشایستگی و بی‌عدالتی در مورد کارگزاران حکومت مهدوی ناممکن می‌شود؛ زیرا در گام نخست، کارگزاران این آرمان‌شهر، انسان‌های ساخته شده و تربیت یافته‌ای هستند که ترس خدا و پایبندی به تعهد و تکلیف، با خون آنان عجین شده و ایمان به خدا، روحشان را در خود گذاخته و از نو ساخته است. آنان در سیر باطنی و روحی که خود، از قید امیال، شهوات و گرایش‌ها

نفسانی آزاد شده و به ملکه عدالت راستین دست یافته‌اند.

کسانی که قرار است جامعه آرمانی یهود را به رهبری ماشیح اداره کنند نیز برگزیدگان خدا هستند. در اشعیا آمده است:

و قوم تو همگی عادل و نیکوکار خواهند بود و برای همیشه زمین را به میراث خواهند برد (اشعیا ۲۱: ۶۰).

در مزمور هم این‌گونه آمده است:

اما منتظران خداوند، وارث زمین خواهند بود؛ اما حلیمان، وارث زمین خواهند شد و از فراوانی سلامتی متلذذ خواهند شد (مزمور ۲۹: ۳۷).

بنابراین می‌توان فهمید کسانی که در حکومت ماشیح خدمت می‌کنند، افرادی هستند که خدا آن‌ها را برای این مقام برگزیده است. آنان از زشتی و دورویی برکنار بوده، به دنبال خدمت به ماشیح و جامعه آرمانی هستند، در مکاشفه عزرا آمده است:

عبد من مسیحا ظاهر خواهد شد، همراه با آنانی که در ایشان، نفس انسانی است (دوم عزرا ۷: ۲۸).

با این توضیح، او همراهانی دارد که لزوماً معادل جامعه آسمانی نیست و ممکن است برخی افراد سعادت‌مند زمینی او را همراهی کنند؛ افرادی که به علت تقدسشان و اعمالشان در دنیا برگزیده شده افتخار همراهی با منجی یهود را برای کمک به او در هدایت جامعه دارند. البته بسیاری از آنچه که خدا برای جامعه آرمانی انجام می‌دهد، به دلیل وجود همین کارگزاران و برگزیدگان است و خود این افراد، زمینه ساز ظهور هستند:

«و من آسمان را دگرگون می‌سازم و آن را برکت و نور خواهم داد، و من زمین را دگرگون خواهم ساخت و آن را برکت خواهم داد، و من برگزیدگانم را بر روی آن سکنا خواهم داد؛ اما گناهکاران و شروران، بر روی آن قدم نخواهند گذاشت» (دوم بارک ۱: ۳۰)

با این حساب، کارگزاران در حکومت ماشیح کسانی هستند که از طرف خدا

برگزیده شده‌اند و مسلماً چنین افرادی جز تلاش برای سعادت جامعه آرمانی، هدف دیگری را دنبال نخواهند کرد.

ارتباطات

ارتباطات نیز در آن دوران به اوج خود می‌رسد. مسافت‌های طولانی در مدت اندکی طی می‌شود و دریا زیر پای مردمان درنوردیده می‌شود. برخی روایات نیز به سوار شدن بر ابرها اشاره دارد. حتی گاهی سخن از مسافرت بدون وسیله‌های ظاهری چون سفرهای سلیمان است.

از نظر ارتباطات صوتی و تصویری جهانی نیز آن دوران ویژگی‌های خاصی دارد. در روایتی به برقراری ارتباطات بدون نیاز به وسایل خارجی اشاره دارد:

هنگامی که قائم ما قیام کند، خداوند به گوش‌ها و چشم‌های شیعیان ما نیرویی عطا می‌کند که میان آنان و قائم پیک نخواهد بود که ارتباط برقرار کند. پس آن حضرت هر جا باشد با ایشان سخن می‌گوید و آنان سخن حضرتش را می‌شنوند و او را می‌بینند؛ در حالی که حضرتش در مکان خود می‌باشد (مجلسی، ۱۴۰۳: ج ۵۲، ص ۳۳۶)

و بدین لحاظ در آن دوره، یک سامانه نیرومند و مجهز برای انتقال تصویرها به وجود می‌آید؛ چنانکه نه موانع مرتفع و نه گودی‌های زمین، مانع از رؤیت موجودات نخواهد بود.

سهولت رفت و آمد و جابه‌جایی، از دیگر مواردی است که در احادیث به آن اشاره شده است. رسول خدا ﷺ درباره چگونگی حمل و نقل در آن زمان می‌فرماید:

پس از شما قومی خواهد آمد که زمین زیر پایشان طی و پیموده می‌شود و درهای جهان به رویشان باز می‌گردد... زمین در کمتر از یک چشم به هم زدن پیموده می‌شود، به گونه‌ای که اگر کسی از آنان بخواهد، شرق و غرب را در ساعتی بپیماید، این کار را انجام می‌دهد (طبری، ۱۳۸۰: ص ۱۸۵).

این روایات، همگی بیان‌گر ارتباطات سهل و آسان، در جامعه مهدوی و در

ساختارهای نظام است و در پی آن، مردم بدون مشکل با کارگزاران و حاکم جامعه، سخن می‌گویند.

در جامعه آرمانی یهود نیز ارتباطات به بهترین وجه تحقق می‌یابد. این امر در مکاشفه عزرا این‌گونه توصیف شده است:

آن روز، نه خورشید خواهد بود و نه ماه و نه ستارگان، نه ابر و نه رعد و نه برق، نه باد و نه هوا، نه تاریکی و نه شامگاهان و نه بامدادان، نه تابستان و نه بهار، نه پاییز و نه زمستان، نه یخبندان و نه سرما، نه تگرگ و نه باران و شب‌بزم، نه ماه و نه شب و نه سپیده دم، نه تابش و نه درخشش و نه روشنایی، مگر تنها جلال و شکوه خدای بلند مرتبه که به وسیله آن، همگان هر آنچه را در پیش رویشان نهاده شود، مشاهده خواهند کرد؛ زیرا آن روز مانند هفته، سال‌ها^۱ خواهد بود (کریستون، ۱۳۷۷: ص ۵۷).

بنابراین در آن زمان مردم به راحتی می‌توانند با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. در آن زمان، چشمان بینندگان، تار نخواهد شد و گوش‌های شنوندگان، شنوا است، و دل شنوندگان، معرفت را خواهد فهمید. طبق آنچه در اشعیا آمده است، حتی کسانی که نمی‌بینند و نمی‌شنوند، در آن زمان، بینا و شنوا خواهند شد. با این حساب دیگر برای ارتباط بین حکومت و مردم، مشکلی وجود ندارد. علاوه بر افزایش بینایی و شنوایی تمام افراد، رفت و آمد نیز به راحتی صورت می‌گیرد: اما آنانی که منتظر خداوند می‌باشند، قوت تازه خواهند یافت و مثل عقاب پرواز خواهند کرد، خواهند دوید و خسته نخواهند شد (اشعیا، نبی ۳۱: ۴).

با وجود این قدرت، دیگر مشکلی در روابط اجتماعی و مسائل ناشی از آن وجود نخواهد داشت و روابط میان افراد، گروه‌ها، حکومت کنندگان و عموم مردم به راحتی صورت می‌گیرد. مسلماً در این شرایط به کسی ظلم نمی‌شود و در حق کسی اشتباه صورت نمی‌گیرد؛ زیرا رهبر جامعه علاوه بر اینکه از مشکلات جامعه آگاه است، جلوی رواج ظلم و ستم را هم می‌گیرد.

۱ منظور، هفت روز آفرینش جهان است.

در نهایت باید گفت که در آرمان شهر یهود و شیعه، اصلاح و تربیت مردم از جمله اصول اساسی در برنامه ریزی این حکومت آرمانی است؛ چرا که بنا بر آنچه که گفته شده است، مردم در آن دوره به سطحی از عقل و آگاهی می‌رسند که باعث افزایش میزان درک آن‌ها می‌شود و عقول آن‌ها به کمال می‌رسد؛ به گونه‌ای که همه به پرستش خدای یگانه روی آورده، فقط او را می‌خوانند.

دربارهٔ دیگر مسائل هم به سبب تربیت الهی‌ای که بر جامعه حاکم می‌شود، مردم از کژی‌ها و نادرستی‌ها حفظ گردیده، ضمن گسترش علم و حقیقت و فهم عمیق، به کمال اخلاقی و عقلانی دست می‌یابند.

البته تفاوتی که در این قسمت به نظر می‌رسد، این است که در مذهب تشیع، این نوع کمال و تعالیم اخلاقی، صرفاً به فرد یا مردم یک منطقه اختصاص ندارد و امری فراگیر است؛ در حالی که در بعضی سخنان نقل شده در کتب یهود، مکان این تعلیم و تربیت بشری و تنها منبع الهی، اورشلیم معرفی شده است و هرچند برای تمام مردم جهان نیز این تعلیم صادر می‌شود، مکان اصلی این علوم و احکام از میان یهودیان و توسط آن‌هاست و از اورشلیم به عنوان محل صدور قوانین الهی یاد شده است.

از سوی دیگر، یکی از بدیهیاتی که در هر دو مکتب بر آن تاکید شده وجود افرادی از پاکان و برگزیدگان برای اداره حکومت است. کسانی که قابل اعتماد بوده، با لطف و عنایت الهی، لیاقت خدمت در کنار موعود برگزیده را داشته‌اند و بدین وسیله او را در امر بزرگ نجات جهان از ظلم و فساد و هدایت آن به سعادت همراهی می‌کنند؛ چرا که آن‌ها برگزیدگانی هستند که تا پیش از ایجاد حکومت آرمانی این شایستگی را از خود نشان داده‌اند و مورد لطف و عنایت الهی قرار گرفته‌اند. آن‌ها کسانی هستند که مورد تأیید خدا قرار گرفته‌اند و این از هر نوع تأییدی برتر است.

دربارهٔ ارتباطات نیز باید گفت: در این آرمان شهرها سخن از وسایل ارتباط

جمعی پیشرفته است که باعث سهولت رفت و آمد و ارتباط می‌شود؛ چنانکه در روایات شیعه از بهره‌گیری از ابزاری همچون ابر و در کتب یهود هم از پرواز همچون عقاب سخن گفته شده که ظاهراً همه این‌ها مثال‌هایی برای فهم بهتر پیشرفت ارتباطات در آن زمان است. علاوه بر این به تکرار، سخن از نوعی ارتباط دیداری و شنیداری بین امام یا موعود با مردم یا بین مردم با یک‌دیگر است که به نظر، نوعی معرفت و بصیرت است که به سبب دستیابی به کمالات روحی و معنوی برای آن‌ها حاصل می‌شود. در واقع، سخن از نوعی بصیرت و شهود در دل مردم آن زمان است که علاوه بر اینکه همراهی و همدلی مردم را بیشتر می‌کند، ارتباط آن‌ها با رهبر و موعود خود را به بهترین طریق صورت می‌دهد.

ج. کارویژه‌های سیاست‌گذاری

سومین دسته از کارویژه‌های نظام سیاسی، مربوط به بروندادها یعنی نمودهای اجرایی فرایند سیاسی است که همان اثرات اساسی وارد بر جامعه، اقتصاد و فرهنگ هستند. این بروندادها در واقع انواع سیاست‌های عمومی است که دولت برای دستیابی به اهدافش اتخاذ می‌کند. این کارویژه‌ها شامل اشکال مختلف عملکرد تنظیم به معنای تنظیم رفتار و اعمال کنترل بر رفتار افراد و گروه‌های موجود در جامعه، استخراج منابع یا به دست آوردن منابع در قالب مالیات‌ها و نظایر آن و عملکرد توزیع یا تقسیم مزایا و خدمات میان گروه‌های مختلف مردم و در واقع، استخراج، تنظیم و توزیع است.

استخراج منابع

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌ها در حکومت موعود، وفور نعمت است؛ زیرا از آنجا که مردم به اطاعت خدا روی می‌آورند و بر فرمان حجت او گردن می‌نهند، دیگر دلیلی ندارد که زمین و آسمان از برکات خود بر بندگان خدا مضایقه کنند؛ از این رو باران‌های موسمی شروع به باریدن می‌کند، رودخانه‌ها پر از آب می‌شود،

زمین‌ها حاصل‌خیز می‌گردند، کشاورزی شکوفا می‌شود و وضعیت عمومی جامعه به بهبودی اوضاع اقتصادی می‌انجامد.

یکی از مشکلاتی که باعث ناکامی دولت‌ها می‌شود، عدم تامین منابع مورد نیاز مردم است؛ اما خدای متعال گنجینه‌های پنهانی خویش را در اختیار حجت خود قرار می‌دهد و در دوران آن حکومت، مشکلی مطرح نمی‌شود. خدا تمام توانایی‌های پیامبران پیشین و قدرت‌های پیامبر اسلام و امامان علیهم‌السلام را به حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالیه ارزانی داشته است، تا بدین وسیله حکومت خود را در سراسر جهان، مستحکم سازد.

در زمینه انبوهی نعمت و منابع و اموال، روایات بسیاری ذکر شده است. پیامبر اکرم صلی‌الله‌تعالیه‌وآله‌وسلم در حدیثی می‌فرماید:

زمین، بار محصول خویش را می‌دهد و در دل خود، چیزی بر جای نمی‌گذارد. در آن روزگار، مال و ثروت، خرمن می‌شود. هر کسی در برابر مهدی بایستد و بگوید: «ای مهدی به من مالی بده» مهدی بی درنگ گوید بگیر» (مجلسی، همان: ج ۵۱، ص ۸۸).

این‌ها نیست؛ مگر به سبب نیکی و پارسایی مردم و عدل و انصافی که در جامعه برقرار می‌شود. خدا در قرآن کریم به این امر در جامعه تقوا پیشه‌گان اعتراف کرده است؛ آنجا که می‌فرماید:

پس گفتم: «از پروردگارتان آمرزش بخواهید که او آمرزنده است، تا از آسمان برایتان پی درپی باران فرستد و شما را به اموال و فرزندان مدد کند و برایتان بستان‌ها و نهرها بیافریند (نوح: ۱۲).

این آیه حکایت از فراوانی نعمت دارد. در حدیث دیگری در بحار الانوار نیز آمده است:

زمین، گنجینه‌هایش را برای او [= حضرت مهدی علیه‌السلام] خارج می‌کند و وی مال و سرمایه بی شمار بین مردم پخش می‌نماید.

همه این روایات، از این حکایت دارد که در دوره حکومت مهدوی، زمینه برای

مردم فراهم است تا از زمین و آنچه که از معادن و مزارع در آن است، بهره مند شوند؛ در نتیجه ثروت‌های مردم و برکات، افزون خواهد گردید و از آن پس محرومیت و گرسنگی از میان مردم رخت برخواهد بست. از طرف دیگر، علاوه بر سرمایه و ثروت، امکانات رفاهی و امور دیگر، سامان می‌یابد.

در احادیث به آبادانی راه‌ها نیز اشاره شده و این‌گونه آمده است که احداث آبراه‌ها، ساختن پل‌ها و بستن سدها بر روی رودخانه‌ها، به ویژه بین کربلا و نجف صورت می‌گیرد و در مسیر آن آب‌ها، آسیاب‌ها ساخته می‌شود که در آن، دانه‌ها آرد می‌شوند و برای هرکس این امکان وجود خواهد داشت که از آن آسیاب‌ها به طور رایگان استفاده نماید.

این، دوره‌ای است که در آن، همه نیازها و خواسته‌ها برآورده شده، منابع موجود در محیط، استخراج می‌گردد. در حدیثی امام باقر علیه السلام فرمود:

هرگاه قائم ما ظهور کند، جارچی از مکه جار کشد: «هلا کسی خوردنی و نوشیدنی با خود بر ندارد». آن حضرت حجر موسی بن عمران علیه السلام را که یک بار شتری است با خود بردارد و به منزلی بار نیندازد، مگر آنکه از آن، چشمه روان شود و هرکس گرسنه باشد و از آن نوشد، سیر شود و هرکس تشنه باشد، سیراب گردد و مرکب‌های ایشان هم سیراب شوند تا وارد نجف بشوند که در وادی کوفه است. (ابن بابویه، ۱۳۸۰: ج ۲، ص ۳۸۷).

در حکومت آرمانی یهود نیز برای برآورده شدن نیازهای مردم در آن دوران کمبودی احساس نمی‌شود، به طوری که برقراری صلح و امنیت که از نیازهای عمده‌ی مردم است، به بهترین وجه در آن زمان تامین می‌شود. در روایت است: در آن روز به ایشان با حیوانات صحرا و مرغان هوا و حشرات زمین عهد خواهم بست و کمان و شمشیر و جنگ را از زمین خواهم شکست و ایشان را به امنیت خواهم خوابانید (هوشع ۱۸: ۲).

نیز در حزقیال آمده است:

شما را از تمام ناپاکی‌ها و پلیدی‌هایتان نجات می‌دهم، غله را بارور نموده و آن را زیاد خواهم کرد و دیگر برای شما قحطی قرار نخواهم داد.

در سخنان دیگر بعضی از نعمت‌ها را بر شمرده و بدین وسیله وفور نعمت آن دوران را گوشزد می‌کند؛ زیرا از وعده‌هایی که به بنی اسرائیل داده شده، وجود آبادانی و فراوانی است؛ چنان که آمده است:

خرمن شما به قدری زیاد خواهد بود که کوبیدن آن تا هنگام چیدن انگور، ادامه خواهد داشت و انگور شما به قدری فراوان خواهد بود که چیدن آن تا کاشتن بذر، طول خواهد کشید. خوراک کافی خواهید داشت و در سرزمین شما صلح و آرامش خواهم بخشید و شما با خاطری آسوده به خواب خواهید رفت (لاویان ۵،۷: ۲۶).

بر این اساس، وضعی که جهان تحت نظر ماشیح خواهد داشت، به بهترین وجه توصیف شده است. نیروی باروری طبیعت تا میزانی شگفت‌انگیز و معجزه‌آسا فزونی خواهد یافت. در این میان، پیرامون چگونگی بعضی محصولات نیز توصیفات در کتب یهود یافت می‌شود؛ از جمله:

در دوران ماشیح، انسان یک حبه انگور را با گاری یا فایق می‌آورد و آن را گوشه خانه خود می‌گذارد و از آن به قدر یک خم بزرگ آب انگور می‌گیرد و بقایای آن را در آشپزخانه می‌سوزاند و یک حبه انگور که سی پیمانۀ شراب ندهد یافت نخواهد شد (کتوبوت، ۱۱۱ب).

در حزقیال نیز مواردی ذکر شده است؛ از جمله:

درختان را وادار می‌کند تا هر ماه میوه آورند و انسان از آن میوه‌ها می‌خورد و شفا می‌یابد و بر لب آن نهر (نهری که اورشلیم جاری است و هر کس به واسطه آن، شفا خواهد یافت) در این طرف و آن طرف هر نوع درخت خوراکی خواهد روید که برگ آن پزمرده نخواهد شد و میوه اش تمام نخواهد گشت و هر ماه میوه‌ای تازه خواهد آورد، زیرا که آبش از مقدس جاری می‌شود و میوه آن برای خوراک و برگ آن به جهت علاج و شفا خواهد بود (حزقیال، ۴۷: ۱۲).

بر این اساس، منابع در حد فراوان استخراج شده، مورد استفاده قرار می‌گیرند. در دین یهود علاوه بر این موارد، نکاتی دیگر نیز درباره گسترش منابع و وفور

آن‌ها ذکر شده است که همگی بر گسترش رفاه و آسایش تکیه دارند. البته باید گفت که وعده‌های بعضی از ربانیون درباره بعضی از موارد همچون لباس‌های دوخته و نان‌های پخته که زمین تولید خواهد کرد یا مواردی شبیه این، تعبیرهایی کاملاً مجازی هستند که بر آسان شدن تحصیل معاش در آن دوره دلالت دارند و همگی نشان‌گر وفور نعمت و گسترش رفاه در آن زمان است.

عملکرد تنظیم و توزیع

برنامه ریزی‌های دقیق، کنترل امور و به کارگیری آن‌ها در حکومت مهدوی همراه با استفاده از دانش بی کران الهی توسط امام است که می‌تواند همه مناطق را آباد کرده، برای تأمین زندگی و رفاه مردم راه و روش‌هایی عرضه نماید. همین طرح‌ها و برنامه‌ها از عوامل پیشرفت جامعه است و تنظیم دقیق، عاملی می‌شود در جهت بهره‌وری و استفاده بهتر از مزارع و منابع قابل برداشت. تا زمانی که کنترل اوضاع به دست رهبری حکیم باشد، از نظر جلوگیری در هدر رفتن اموال، مشکلی وجود ندارد.

همچنین از آنجا که کنترل جامعه در دست مستمندان است و آنان در این امر، نقش اساسی دارند، دقت لازم را برای کنترل اوضاع و جلوگیری از سوء استفاده انجام می‌دهند. در عین حال آن حضرت در اداره امور از نظر اقتصادی گشاده دست بوده، اموال را برای آسایش و رفاه مردم به کار می‌گیرد. پس از آن، و دیگر کسی دچار فقر نمی‌شود و سراسر گیتی در کنترل او و یاورانش خواهد بود. در حکومت موعود شیعه، توزیع منابع موجود بین افراد نیز به شکلی عادلانه صورت می‌گیرد و همه از حقوق خود برخوردار می‌شوند؛ بنابراین رعایت قاطع اصل مساوات و عدالت، موجب تعدیل ثروت‌ها و برابری در توزیع کالاها و مواد مورد نیاز همه مردم است که از تراکم و ذخیره سازی جلوگیری می‌کند و زمینه بی‌نیازی را فراهم می‌نماید.

رسول خدا ﷺ می فرماید:

در آخر الزمان، خلیفه‌ای ظهور می کند که مال را بدون شمارش می بخشد
(طبسی، ۱۳۸۰: ص ۱۹۷).

آن حضرت همچنین می فرماید:

در آخرین دوران امت من، خلیفه‌ای خواهد بود که اموال را مشت مشت به
مردم می دهد و آن را نمی شمارد (طبسی، همان: ص ۱۹۷).

آن دوران علاوه بر اینکه دوره وفور و فراوانی است، توزیع اموال نیز به گونه‌ای
صورت می گیرد که حتی مردم برای دادن صدقه و زکات کسی را پیدا نمی کنند و
همه در بی نیازی به سر می برند؛ چنان که امام باقر علیه السلام فرمود:

مهدی علیه السلام اموال را میان مردم چنان به مساوات تقسیم می کند که دیگر
محتاجی دیده نمی شود تا به او زکات دهند (مجلسی، ۱۳۸۰: ج ۱۳، ص ۸۴).

همچنین درباره چگونگی توزیع و پرداخت اموال فرمود:

گویی دین شما را همچون پرنده‌ای مشاهده می کنم که می گریزد و در خون
خود می تپد و کسی آن را به شما باز نمی گرداند، مگر مردی از خاندان ما اهل
بیت. در آن هنگام، وی در سال دو پاداش و در ماه دو روزی به شما می دهد و
در زمان او به حکمت دست می یابید (مجلسی، همان: ۱۱۲۳).

بر اساس این روایت، هر شش ماه یک پاداش و بخشش مالی از بیت المال و
توزیع مواد غذایی و خواروبار هر دو هفته یک بار صورت می گیرد و به گونه‌ای
تنظیم شده است که از زیاده روی و کوتاهی در توزیع اموال جلوگیری گردد.

این مطلب خود به خوبی گواه است که بخشندگی امام در توزیع، به گونه‌ای
است که به هر کس که بخواهد، می بخشد و البته نیازمندی نیست.

بر اساس آنچه که از عدالت و مساوات مایشیح یهود نیز ذکر شده است، بعید به
نظر می رسد که منابع به خوبی کنترل نشود؛ بلکه با وجود چنین حکومتی، به
اعتقاد یهود دیگر نه تنها بی عدالتی درباره مردم وجود ندارد، بلکه منابع نیز با
کنترل حکومت تنظیم می شوند، خود مایشیح و یاران او در نقاط مختلف جهان با

عدالت و درستکاری در جهت سعادت و رفاه مردم تلاش می‌کنند و به خوبی بر رفتار افراد و گروه‌ها و به خصوص کارگزاران حکومت، در جهت اوضاع رفاهی مردم، نظارت دارند:

بلکه بر اساس عدالت حکم می‌کند و داد ضعیفان را می‌ستاند (اشعیا، ۵: ۱۱).

به دلیل برنامه ریزی ماشیح، امور به خوبی و از جهات مختلف تنظیم و کنترل می‌گردد و منابع کسب شده و برنامه ریزی شده هم به خوبی توزیع می‌گردد. هر چند در کتب عهد عتیق دربارهٔ وفور نعمت و گسترش رفاه در بین قوم بنی اسرائیل تاکید شده، در عین حال به گسترش در بین اقوام و ملل دیگر نیز اشاره گردیده است؛ به گونه‌ای که تمام شهرهای ویران شده را از نو آباد کرده و در جهان ویرانه‌ای یافت نخواهد شد. در حزقیال آمده است:

و خواهرانت شهر سدوم و دخترانش (دهات اطراف) به حالت نخستین باز خواهند گشت (حزقیال، ۵۵: ۱۶).

همچنین منابع بین جمیع امت‌ها تقسیم می‌شوند تا هیچ گله و شکایتی صورت نگیرد و همه از نعمات الهی بهره مند گردند:

تو را حفظ نموده، عهد قوم خواهم ساخت تا زمین را مأمور سازی و نصیب‌های خراب شده را تقسیم نمایی

بنابراین علاوه بر گسترش و وفور منابع زمینی، این منابع به خوبی بین همه مردم جهان توزیع و کنترل می‌گردند و همه از این الطاف الهی، بهره مند می‌شوند.

بر اساس آنچه گفتیم، یکی از مهم‌ترین عواملی که سبب ایجاد آسایش و رفاه در آرمان‌شهر یهود و شیعه می‌شود، وجود نعمت فراوان و آبادانی است. البته همان‌طور که در دو مکتب گفته شد، روح متعالی و کمال طلب مردم آن دوران در سایه حکومت رهبری خردمند باعث می‌شود تا مردم از بسیاری نیازها و خواسته‌های امروزی چشم‌پوشند و از حرص و طمع دوری جویند. در عین حال آن دوران، دورانی است که گفته می‌شود وفور نعمت و سرسبزی و آبادانی به

آخرین حد خود می‌رسد؛ به گونه‌ای که زمین، همه منابع و گنج‌های خود را آشکار کرده و دیگر فرد محتاج و نیازمندی پیدا نمی‌شود. البته در این زمان، برکت نعمت‌ها نیز افزون می‌شود.

پس آبادانی و زیادی نعمت و روزی از ویژگی‌های دوران حکومت موعود در هر دو مکتب است که خود، عاملی در جهت افزایش میل و اشتیاق مردم دوران‌های مختلف به دیدن آن دوران است.

تنظیم و کنترل امور نیز با وجود بصیرت و آگاهی منجی موعود و عدالت و انصافی که او از خود بروز می‌دهد، مسلماً به بهترین نحو صورت می‌گیرد. آن حضرت، علاوه بر اینکه با عدالت به امور رسیدگی می‌کند، برای مردم در شهرهای مختلف حکم کرده و به بهبود امر آن‌ها می‌پردازد. در نهایت باید گفت حکومت موعود مطرح شده در این دو مکتب، دارای شباهت‌های زیادی در این زمینه‌اند که شاید بتوان آن را ناشی از الهی بودن آن‌ها دانست. در این مقاله سعی شد تا حد امکان به بررسی این ویژگی‌ها بپردازیم و گوشه‌ای از این حکومت موعود را به تصویر بکشیم.

نتیجه

حکومت موعود و ظهور منجی از مهم‌ترین مسائلی است که ادیان الهی درباره آن، بسیار سخن گفته‌اند. در این پژوهش، سعی شد آنچه که در دو مکتب شیعه و یهود درباره کارویژه‌های حکومت موعود، مطرح است، مقایسه شود.

همان‌گونه که دیدیم، کارویژه‌ها یا همان روابط بین ساختاری حکومت موعود در این دو مکتب از شباهت‌های زیادی برخوردارند و شاید این به دلیل الهی بودن آن‌هاست؛ برای مثال عدالت و انصاف در قضاوت بین مردم، وجود یاوران و کارگزاران صدیق که در کنار منجی به اصلاح و اداره جامعه می‌پردازند، وفور نعمت و آبادانی زمین و تحول علمی و فرهنگی جامعه، از موارد مشابهی است که

هر دو مکتب در متون خود به آن اشاره کرده‌اند. در مقابل، مواردی چون تعداد یاوران و معرفی آن‌ها در مکتب یهود، کمتر مورد توجه بوده است. در آخر، این نکته قابل ذکر است که این تشابهات، صرفاً درباره کارویژه‌های حکومت موعود است، وگرنه یهود به مسائلی چون مساوات و برابری که مد نظر شیعه است، اهمیتی نداده و قائل به برتری نژاد یهود حتی در آخرالزمان است.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه.
۳. ابن بابویه، محمد بن علی، کمال السدین و تمام النعمه، منصور پهلوان، قم، دارالحديث، ۱۳۸۰ش.
۴. ابن شعبه حرانی، ابومحمد حسن، تحف العقول، قم، مکتبه بصیرتی، ۱۳۹۴ ق.
۵. حر عاملی، محمد بن حسن، وسایل الشیعه، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ج ۸، ۱۱۰۴ ق.
۶. خمینی، سید روح الله، صحیفه نور، تهران، مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۶۱ش.
۷. دلشاد تهرانی، مصطفی، دولت مهدی، سیرت مهدی، چ ۵، تهران، دریا، ۱۳۸۲ش.
۸. رجالی تهرانی، علیرضا، یکصد پرسش و پاسخ پیرامون امام زمان علیه السلام، چ ۵، قم، نبوغ، ۱۳۷۹ش.
۹. طبسی، نجم الدین، چشم اندازی به حکومت مهدی علیه السلام، چ ۳، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۰ش.
۱۰. عسکری، نجم الدین جعفرین محمد، المهدی الموعود المنتظر عند علماء اهل السنة و الامامیه، تهران، موسسه امام مهدی علیه السلام، ۱۳۶۰ش.
۱۱. عهد عتیق.
۱۲. فیرحی، داوود، نظام سیاسی و دولت در اسلام، تهران، سمت، ۱۳۸۲ش.
۱۳. کامل سلیمان، روزگار رهایی، علی اکبر مهدی پور، تهران، آفاق، ۱۳۷۶ش.
۱۴. کرینستون، جولوس، انتظار مسیحا در آیین یهود، حسین توفیقی، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب، ۱۳۷۷ش.
۱۵. گابریل آلموند، جی بینگهام جونیور، رابرت جی مونت، سیاست تطبیقی، علیرضا طیب، چ ۳، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی، ۱۳۸۱ش.
۱۶. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت، موسسه الوفاء، ۱۴۰۳ق.
۱۷. دوانی، علی، مهدی موعود، چ ۱۵، تهران، دارالکتب اسلامی، ۱۳۸۰ ق

